

UN COL·LECTIU LOCAL: EL GRUP DE RECERQUES D'ALTAFULLA (1975-1976)

En l'aspecte associatiu, malgrat ésser una vila petita, Altafulla sempre ha estat dinàmica. Els seus habitants han tingut tendència a agrupar-se per dur a terme les més diverses activitats. En el decurs dels últims cent anys —que, òbviament, és el període que està més fresc en la memòria popular—, amb una població que oscilla entre els 932 habitants del 1887, els 692 del 1940 i els 1.610 de finals del 1987, els altafullencs s'han mostrat particularment inquiets i han emprès moltes i variades iniciatives; per exemple, fa cent anys, hi havia dues corals, d'una de les quals, «el Ruiseñor», es conserva una senyera amb la data, brodada, del 1882. (El fet de l'existència d'ambdues corals, emperò també podia haver estat a causa de les rivalitats clàssiques de poble, nascudes al cafè).

A les darreries del s. XIX, tenim constància gràfica de l'existència d'un grup d'armats, que acompanyaven la processó de divendres sant, i el 1895 s'hi representà el Ball de Sant Martí, que es venia escenificant cada quaranta anys. El 1921, neix el Club de Futbol Català d'Altafulla, que amb tot i els daltabaixos, i amb diversos noms, arriba fins als nostres dies. L'afició al teatre la palesen l'elenc dels anys vint i el grup Petronio; aquest, va fer una bona i llarga campanya durant la dècada dels cinquanta. Posteriorment hi ha actuacions puntuals d'agrupacions que neixen i moren, fins que el grup Pregó 84 agafa la torxa amb voluntat de treballar de manera continuada.

De forma esporàdica també hi ha actuacions de masses corals abans i després de la guerra civil, i el ball de bastons no deixa d'estar present als quaranta, als cinquanta i als setanta. L'any 1935, després dels preceptius quaranta anys, es torna a representar el Ball de Sant Martí (del qual es conserven text i partitura) per tres vegades, i acabada la

guerra, en un clima molt menys emotiu i favorable, es fa l'última dramatització de la vida i miracles del sant. En aquesta època —any 46 i següents— funciona també una biblioteca, amb fons itinerants, promoguda per la parròquia, i un cercle d'estudis on, més aviat es tracten temes religiosos i morals.

L'arribada d'un nou rector, l'any 1963, significà una «revolució» per al poble. Discutit per uns, admirat per d'altres, però considerat per tothom, mossèn Castellà fou, a la primeria, un home essencialment dinàmic, abocat al poble i capaç de contagiar el seu entusiasme i la seva energia vital a un jovent —i no tan jovent— àvid de fer coses.

Deixant de banda les obres materials que va fer a la parròquia —cripta, fòrum, etc.— gràcies a la col·laboració humana que va rebre dels feligresos, fundà l'orfeó Nous Rebrots —que l'any que ve complirà vint-i-cinc anys— i la Coral Infantil, per la qual va passar la major part de la quítxalla durant molts anys; era allò que, en termes futbolístics, es diu el planter de l'Orfeó, i possibilità que d'altres s'iniciessin més tard en la música rock i formessin conjunts musicals.

Al caliu del fòrum sorgiren d'altres activitats: pessebrisme, exposicions de tota mena d'arts plàstiques, conferències, projeccions de diapositives, excursionisme, recitals de poesia, de nova cançó i de música folk —tan de moda aleshores. El Centre d'Iniciatives i Turisme, en aquell temps, també promogué recitals de diversos cantants: Llach, Maria del Mar, Raimon, etc. Desenes i desenes d'actes ompliren molts vespres de dissabte. Amb la col·laboració inestimable del mestre gravador Antoni Gelabert, es fundà el Xilofòrum d'Altafulla —l'experiència es repetiria després a Torredembarra—, on, qui va voler —i van ser molts— va aprendre la tècnica del burí i el boix. La parròquia repartí, durant uns deu anys, unes nades fets amb boixos dels membres del Xilofòrum.

Un elenc format al redós de les activitats del Fòrum, representà «La Xoxeta», conte de bruixes que apareixia també al llibre *Històries de les bruixes d'Altafulla*, amb text i nombrosos gravats de Gelabert, editat l'any 1971.

Els primers anys de la dècada dels setanta, un equip de corresponsalia dóna a conèixer, a través de diaris de Tarragona i Barcelona, tot el que va passant en aquesta petita comunitat; promou iniciatives i està present en el naixement, per exemple, de la colla de castellers, l'any 73. Altafulla havia estat, de sempre, una plaça castellera coneguda pels afeccionats. A la plaça del Pou, s'hi aixecà (el 1879 ?) aquell mític pilar de vuit que avui sembla inassolible. Aquells castellers neces-

sitaren grallers d'altres localitats fins que l'any 75 es formà la colla de grallers local, que després ha acompanyat d'altres colles castelleres i ha donat concerts arreu de Catalunya —i fins i tot a Holanda—, seguint el camí iniciat a finals del s. XIX per la colla de grallers coneguda com «els Rates», molt populars al seu temps.

I aquell mateix any nasqué el Grup de Recerques. Era un moment d'eufòria. Després d'un assaig de castells anaves al de caramelles; i sopaves a corre-cuita per arribar puntual a la xerrada del Fòrum. En sortir, t'entretenies encara una estona, comentant i discutint nous projectes. Projectes que, de ben segur, no farien augmentar el currículum particular de ningú, però que servien per plantar la llavor de la inquietud en persones que després seguirien per camins diversos, mes sempre amb la il·lusió d'impulsar la vida cultural allà on es trobessin.

El Grup de Recerques venia a omplir un buit, en certa manera. De totes aquelles activitats, només en gaudien, però els que hi participaven. Amb la idea de fer no tan sols actes d'aquest tipus, sinó treballs dels quals quedés una constància escrita —llibres—, s'intentava crear quelcom més perdurable. Alhora que, en desmarcar-se de la parròquia —tot i que mai no es perdé el contacte ni la col·laboració— s'obria la possibilitat d'oferir un ventall més ampli.

El naixement d'entitats prosseguí (Club de Joves, Club Marítim, Club Nàutic), i avui, amb 1.610 habitants, Altafulla en compta amb gairebé una vintena, sense incloure-hi les associacions de veïns *.

COM NEIX EL «GRUP DE RECERQUES»

Una nit de febrer del 1975, possiblement dissabte, es reuniren amb Salvador Rovira, a la casa de la seva família, situada al carrer Marquès de Tamarit, uns altafullencs interessats per la cultura local, amb el propòsit d'estudiar les possibilitats d'engegar formalment un projecte d'activitat, tipus *estudis locals* que aglutinés i recollís les idees de cadascun dels presents, i fos obert a tothom.

Per a divulgar aqueix propòsit, es decidí que S. Rovira fes una dissertació pública sobre història local; així l'acte podria servir per avaluar les possibilitats del projecte i veure l'atractiu que podia despertar entre els assistents.

* Aquestes pàgines introductòries, les ha redactat Joan Carnicer i Torrent.

Rovira donà la conferència la nit del 8 de març, al local del «Fòrum». Serví, certament, per donar a conèixer els resultats de les seves investigacions sobre Altafulla; aleshores ja havia publicat treballs de tema altafullenc¹. El 1974, havia obtingut el grau de llicenciat en Filosofia i Lletres (Història) a la Facultat de la Universitat de Barcelona, amb una tesina sobre els comerciants d'Altafulla del darrer terç del segle XVIII², i tenia altres treballs encara inèdits³. Part de la seva naixent dedicació a la investigació històrica versava sobre Altafulla.

Després de la conferència s'obrí un col·loqui i es plantejà la possibilitat de realitzar estudis sobre diversos temes altafullencs en els quals poguessin participar els interessats.

Es parlà de formar un grup de persones i explicà la labor que uns grups de recerques desenvolupaven en diversos pobles, aglutinats per la Reial Societat Arqueològica Tarraconense, a la qual ell havia ingressat l'any 1969⁴ i n'era vocal des del 30 d'abril del 1974⁵; coneixia l'existència d'aquells grups, doncs.

A l'acte, també hi eren presents el ceramista Martí Royo, ja resident a Altafulla, i Eliseu-A. Soler, de Tarragona, socis de l'Arqueològica des de 1973 i 1968, respectivament⁶.

L'existència dels grups podia servir, almenys, de model d'estructuració, sense necessitat de constituir cap nova associació. Però per a formar un grup de recerques com els que funcionaven al si de l'Arqueològica Tarraconense calia ser-ne soci. Ingressar a l'Arqueològica de Tarragona podia ésser el primer esglaó del projecte; formar un

1. Ens referim a *La fi de Tamarit*, «Boletín de Información Municipal de la Ciudad de Tarragona», 22 (1972), 5-8. *El Regimiento de Voluntarios de Tarragona y la Familia Gatell*, ibid., 24 (1972), 3-4. *Altafulla en la Guerra del Francès*, «Bol. Arq.», 121-128 (1973-1974), 135-162. Aquest article, elaborat de nou, el publicarà anys després en forma de llibre *La guerra del Francès a Altafulla. (175è. Aniversari de la batalla d'Altafulla)*, Centre d'Estudis d'Altafulla, Altafulla, 1987, 54 pp. il. Aquell mateix 1975 encara publicà *El reusenc Francesc de Montserrat i Vives, primer Marquès de Tamarit*, «Reus» (Reus), 31 abril, p. 8.

2. Escrita en castellà, la titulà *Comercio Catalán: Los comerciantes de Altafulla en la segunda mitad del siglo XVIII*. Fou llegida el 5 de juliol del 1974 al Seminari d'Història de la Universitat Central de Barcelona. J.-F. TORNÉ informà a «Diario Español» de Tarragona (11 de juliol). També hi ha un entrefilet a «La Vanguardia Española» de Barcelona (6 d'agost 1974).

3. Li havíem llegit el mecanoscrit original de *Les esglésies i els rectors d'Altafulla*, publicat després a «Estudis Altafullencs» (en endavant, «Est. Alt.»), 3 (1979), 91-111.

4. Núm. 233 de la llista *Socios de la Entidad* publicada a «Bol. Arq.», 129-132 (1975), 156.

5. Arxiu de l'autor. Còpia de certificat lliurat per l'Arqueològica el 10 de febrer del 1977.

6. Cf. *Socios de la Entidad*, «Bol. Arq.», 129-132 (1975), 156 i 158.

grup podia ésser la manera d'organitzar-lo i experimentar una praxi, veure què podia donar de si mateix.

Cal donar unes referències sobre els grups, sense pretensió d'historiar-los.

Cap a l'any 1967 s'havia començat a aglutinar vora de l'escultor Eustaqui Vallès —que aleshores treballava al *Museo Arqueológico Provincial* de Tarragona—, una munió de persones de diversa procedència, moltes d'elles joves estudiants, que tenien per denominador comú l'afecció a l'arqueologia, i participaven en els treballs de prospecció i excavació que realitzava el Museu, del qual era director Pedro-Manuel Berges Soriano⁷, des del juliol d'aquell any.

Aquest collectiu informal era conegut com l'*Equip de Recerques*⁸, i alguns dels seus components anaven ingressant a la Reial Societat Arqueològica, els directius de la qual veien en tots aquests afeccionats un planter de nous socis joves, el futur d'una entitat que calia revisar amb saba nova. A l'Arqueològica, arribà una època⁹ en què els nous socis procedien majoritàriament d'aquell collectiu, la qual cosa originària, a la llarga, una nova relació de forces dins aquella associació. Els nouvinguts influïen, no sense crear tensions, fins a tal extrem que això provocà la modificació i/o reforma del Estatuts, a fi de donar-los participació dins l'establishment. Així, aquell primitiu equip del Museu passà a vincular-se a l'Arqueològica, però la gent de l'equip resident fora de Tarragona s'agrupà per localitats, sense perdre, per això, la vinculació amb el «leader».

Als pobles d'origen projectaven iniciatives de caire local, intentaven donar vida a noves estructures o col·laboraven en d'altres ja existents.

7. Es troben referències d'uns *exploradores arqueológicos* [Cf. *Memoria del año 1967-68...* «Bol. Arq.», LXIX-LXX (1969-1970), 167], *grup de recerques* sota la direcció del Director del Museu (Cf. *Memoria del ejercicio 1969-1970...*, *ibid.*, p. 172). A la *Memoria del ejercicio 1970-1971*, el secretari Torné Nello comenta: «Para ello será necesario que la Junta Directiva incorpore con certera visión a todo el grupo de hombres jóvenes y llenos de entusiasmo científico y desinterés que colaboran en las tareas de investigación y excavación, y que constituyen el «Equip de Recerques» del Museo Arqueológico Provincial (...)» [«Bol. Arq.», 129-132 (1975), 121]. Després, les memòries o extractes refereixen les activitats [Vid. la de 1971-1972 no publicada (?), 1972-1973 (*ibid.* p. 124-125) i anys següents també publicats als successius butlletins].

8. En un informe realitzat per Mª D. DEL AMO apareix l'anagrama E.R.M.A.T. [Cf. «Bol. Arq.», LXIX-LXX (1969-1970), 134].

9. Al període 1971-1974. Observem la llista del 1975, p. 156-160.

D'aquell únic equip de gent de tota la província estatal de Tarragona, nasqueren nous *grups de recerques* més o menys cohesionats, i centralitzats per la figura representativa d'E. Vallès.

Aleshores, cadascun dels grups volia tenir el seu representant dins la Junta Directiva de l'Arqueològica, però, naturalment, aquesta pretensió solament podia ésser viable per als grups consistents i nombrosos. Finalment, la qüestió restà més o menys aclarida dins la reforma estatutària amb el célebre article 10, que establia:

«Dado el carácter provincial de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense, y para el mejor cumplimiento de los fines sociales, y facilitar la unión de quienes tengan actividades comunes o afines, los socios podrán agruparse, dentro de la Sociedad, por localidades o comarcas.

Cada una de estas agrupaciones, que será única en cada localidad o comarca, elegirá su representante, persona física y socio de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense, para que las represente en la Junta Directiva, con el carácter de Vocal, con voz y voto. Sus nombramientos se someterán, para su ratificación, a la Junta General, y sus mandatos entrarán en las renovaciones, por mitad, en cada bienio, conforme para los cargos de la Junta Directiva establece el art. 26.

Los Vocales representantes de las Agrupaciones en la Junta Directiva, se reunirán una vez al mes, o con la mayor frecuencia que estimen necesaria, con los miembros de su Agrupación respectiva.

Para constituir una Agrupación, además de reunir los requisitos antes dichos, deberán acreditar un número mínimo de quince socios miembros de la misma y ser aprobada su constitución por la Junta General.

Las localidades y comarcas que por el escaso número de miembros no puedan constituirse en agrupación, podrán unirse a la agrupación colindante o más cercana que elijan, la que les representará en la Junta Directiva.

El número máximo de Vocales representantes de Grupos de localidades o comarcas, será de diez»¹⁰.

10. Art. 10 del *Reglamento de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense*, [«Bol. Arq.», 129-132 (1975), 146-147]. Més o menys aclarida, diem, perquè sempre se suscitaren dubtes d'interpretació. El mateix Rovira presentà una pregunta per escrit al President: «Habiendo acogido en el orden del día la propuesta que hizo llegar ya en

Així es reconeixia la situació de fet: l'existència d'aquells grups de recerques, escampats per algunes de les comarques de la província, als quals es donava una certa capacitat d'actuació, sempre dins el si de l'Arqueològica, i, naturalment, obrant d'acord amb les finalitats de l'esmentada associació.

Però només podien ésser representats a la Junta Directiva amb un vocal aquelles agrupacions de quinze o més socis, amb un màxim de 10.

Creiem que el propòsit dels reformadors no anava pas encaminat a crear noves estructures internes de caire territorial; entre altres raons, perquè la capacitat econòmica i els mitjans materials de l'Arqueològica sempre foren ben migrats i amb prou feina anava subsintint. Més aviat, pensem, tractaven de tenir a mà i preparat l'instrument estatutari a fi d'anar constatant l'existència de 15 o més socis a un poble o comarca determinats per tal d'atorgar-los la possibilitat d'ésser representats a la Junta Directiva, quan les circumstàncies ho permetessin.

L'article 10 es portà definitivament a la pràctica, després que el nou Estatut fos verificat pel Govern civil i fossin inscrites les modificacions al Registre d'associacions¹¹, durant l'Assemblea general de socis, celebrada a la seu social —domicili legal, situat aleshores, al mateix *Museo Arqueológico Provincial*— el vespre del dia 2 d'abril del 1975. L'Assemblea ratificà les designacions dels Vocals-representants

*la anterior sessió de Junta y que dice: "Al vocal sotasignant, l'article 10 dels Estatuts de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense, que fa referència a la possibilitat que tenen els socis de l'Entitat d'agrupar-se a fi de desenvolupar millor la seva tasca, li presenta dubtes seriosos, per això demana al President li aclarir, dins la reunió ordinària de la Junta Directiva del mes de desembre, l'esperit d'aquest article en aspectes tals com: —si per acreditar 15 socis és suficient que la localitat els tingui residents o bé es precisa que aquells diguin clarament que volen formar part del grup; —si solament fan falta 15 socis per constituir un grup a una localitat o si per contra són necessaris tots els qui hi resideixen; —si és viable, segons l'article núm. 10, l'existència d'un grup a Tarragona ciutat; —quin és el sistema, evidentment democràtic d'elecció del cap de grup?; (...). Tarragona, 9 de novembre de 1975.", la Junta Directiva debate la cuestión suscitada y el Sr. Presidente responde que para la viabilidad de un "grup de recerques", es preciso que esté formado por quince socios activos y que es viable la existencia de un "grup" en Tarragona-ciudad y que el sistema de elección de representante de grupo es cuestión que determinan los propios componentes de los grupos. El Sr. Rovira manifiesta que no está de acuerdo con las respuestas del Sr. Presidente y que a su juicio el art. 10 está redactado de forma poco precisa, prestándose a confusión (...). Com es veu, la Junta debatí la qüestió plantejada sense adoptar cap acord, i la contestació del President és a títol personal, ja que del text de l'acta tampoc no es desprèn que la Junta recolzi aquesta interpretació. (RSAT, *Libro de Actas*, ff. 20-20v., sessió de l'1 de desembre del 1975).*

11. Fou aprovat per l'Assemblea general, reunida en sessió extraordinària el 14 de desembre del 1973, després de força temps de preparació i debat. (Cf. «Bol. Arq.», 129-132 (1975), 145 i *Extracto... Conclusión*, ibid., 141-144 (1978), 174).

dels grups de recerques¹²; així començava una nova etapa de vida societària. Però el fet real és que durant el primer bienni alguns dels grups que tenien designat i aprovat per l'Assemblea general un Vocal-representant, no arribaven als quinze socis. Fou a la renovació de l'Assemblea general del 1977 quan només es ratificaren els nomenaments de Vocals-representants de grups de quinze o més socis, plenament constats¹³.

Fetes aquestes precisions (hem dit que no volíem pas estudiar els grups de recerques), podem enquadrar millor el fet del naixement del grup d'Altafulla, oficialment denomina *Grup de Recerques d'Altafulla de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense*.

A conseqüència de la dissertació de S. Rovira, alguns dels assistents a l'acte sol·licitaren l'ingrés com a socis de l'Arqueològica, i també Rovira informà la Junta directiva sobre la possibilitat de formar un nou grup.

De fet, l'1 d'abril, un dia abans de celebrar-se la sessió anual de l'Assemblea general ordinària, ja havien ingressat catorze persones, a les quals cal sumar S. Rovira i M. Royo, socis antics de la casa, com hem dit.

Existia, doncs, el supòsit de fet, contemplat per l'art. 10 dels Estatuts de l'Arqueològica, perquè l'Assemblea aprovés el Grup i ratifiqués el nomenament de Vocal-representant.

Una relació guardada a l'arxiu del Grup de Recerques d'Altafulla¹⁴, avui servat al del Centre d'Estudis d'Altafulla, confrontada, a més,

12. RSAT, *Libro de Actas*, fol. 75v. Foren els de Valls, El Vendrell, Altafulla, Falset, Reus, Riudoms, Cambrils (en la persona del mateix Presidest), Montblanc i Tarragona.

13. Però a la *Memòria* del 1975, llegida pel Secretari a l'Assemblea general del 1976, va tenir prou cura d'especificar els grups de 15 o més socis (Cf. *Extracto de la Memoria del ejercicio de 1975*, «Bol. Arq.», 141-144 (1978), 175). També ho féu a la General del 1977 respecte al 1976 (Cf. *Extracto...* ibid., 176). A l'acta de la sessió de Junta del 7 de febrer del 1977 llegim «(...) siendo actualmente seis las agrupaciones con derecho a nombrar vocal representante con voz y voto; la Junta Directiva acuerda proceder a la renovación en la próxima Junta General de los vocales representantes de Reus, Riudoms y Tarragona (...)» (RSAT, *Libro de Actas*, fol. 61v.). S'intentava la serietat. A la de la sessió de Junta del 10 de gener del 1977: «(...) Para la ratificación de vocales de agrupaciones por la Junta general, deberán los actuales vocales presentar o remitir a la próxima Junta Directiva acta firmada por los miembros de cada grupo en la que se nombre a los representantes respectivos.» (RSAT, *Libro de Actas*, fol. 59).

14. Arxiu Grup de Recerques d'Altafulla (en endavant, AGRA), Caixa A. *Llista de socis i adreces en data 1 d'abril*. L'AGRA està format per una caixa (A) amb documentació vària, més o menys classificada; una carpeta (B) amb material divers, i un lligall (C) que conté documentació bancària i comptable. Se serven actes i convocatòries amb l'ordre del dia de les reunions; algunes contenen notes i esborranys d'actes que, sembla, mai no s'arribaren a redactar. Possiblement se celebraren reunions de les quals no s'aixecà acta.

amb la llista de socis de l'Arqueològica del 1975¹⁵, ens permet establir la relació inicial dels membres del Grup altafullenc: eren els 16 següents:

Salvador-J. Rovira i Gómez
 Martí Royo Tàrrega
 Eduardo Navarro Cruells
 Jordi Busquets Morera
 Maria de la Cruz Sánchez Rimbau
 Oscar-J. Patricio i Martín
 Francesc d'A. Castellà i Manresa
 Pepita Farreras Serramià
 Joan Carnicer i Torrent
 Salvador Gatell Gavalda
 Víctor Simó i Elias
 Joan Vives Milà
 Francesc Blanch Ribé
 Francesc Blanch Canyelles
 Miquel Tello i Ballesté
 Isidre Virgili i Pons

Amb dades compulsades¹⁶, podem establir els quadres següents:

Edats

Nascuts la dècada dels anys 10:	1
» » 20:	2
» » 30:	3
» » 40:	7
» » 50:	3

Ocupacions habituals

Professions amb titulació	
universitària superior	2
Artistes	1
Preveres	1

15. Vid. «Bol. Arq.», 129-132 (1975), 151-163.

16. S'ha tingut en compte les dades consignades pels interessats a les seves sol·licituds d'ingrés a l'Arqueològica i al futur Centre d'Estudis d'Altafulla (si ho feren). Es parteix de les dades del 1975.

Estudiants	3
Industrials	1
Comerciants	3
Assalariats sector secundari	2
Assalariats sector terciari	1
Pagesos	1
Mestressa de casa	1

Residència

Residència habitual i permanent a Altafulla	12
Segona residència i vinculacions familiars	4

D'aquests quatre:

residien habitualment a Tarragona:	1
» » Barcelona:	2
» » Esplugues de Llobregat:	1

Hem de remarcar que alguns d'ells tenien experiència organitzativa i participativa en tasques culturals del poble. Virgili-Carnicer-Blanch escrivia a la premsa, portaven la coresponsalia del «Diario Español» de Tarragona¹⁷. Virgili, a més a més, era corresponsal de diaris de Barcelona. Royo havia instal·lat el forn per coure les ceràmiques al poble. El capellà, Mn. Castellà, havia iniciat el «Fòrum», etc. Gairebé tots pertanyien a d'altres col·lectius.

A l'Assemblea de l'Arqueològica, s'acordà ratificar el nomenament de Víctor Simó com a Vocal-representant, amb la qual cosa es reconeixia l'existència d'aquella «agrupación» a Altafulla. Recordem, també, com a la mateixa Assemblea es reelegix Vocal, per 113 vots, S. Rovira —el més votat de tots els candidats presentats— i s'elegix E.-A. Soler, Secretari, únic presentat per al càrrec¹⁸.

Convé, abans de seguir, fer unes observacions.

El Grup d'Altafulla havia nascut al marge del corrent imperant i amb característiques diferencials. Volem dir que no procedia de la matriu comuna; s'havia format fora del col·lectiu vallesià, amb força celeritat, i no pretenia derivar la seva actuació, almenys exclusivament, cap a l'arqueologia.

17. Vid. el repertori *Altafulla en el «Diario Español» de Tarragona: 300 cròniques i articles*, «Est. Alt.», 3 (1979), 5-18.

18. RSAT, *Libro de Actas*, 75-75v. (Assemblea general ordinària del 2 d'abril).

Cap dels membres no tenia una afecció preferent per a l'arqueologia ni era professional d'aquesta matèria. Víctor Simó treballava a estones i fora de l'horari de la seva ocupació habitual, amb càrrec al pressupost oficial i a les ordres de P.-M. Berges, al jaciment d'«Els Munts», però no per això es considerava vallesià.

Dèiem que el Grup s'havia format amb celeritat perquè els altres grups, en arribar el 1975, funcionaven feia ja temps «de facto» i el seu procés de formació havia estat, amb tota seguretat, més lent, amb l'etapa prèvia de l'ERMAT, etc., etc., i possiblement, comptaven amb un mínim de praxi.

Així com els grups de recerca —tots— sortits de la matriu inicial eren agrupacions de gent afeccionada a l'arqueologia —i per tant, amb una clara orientació—, el Grup d'Altafulla volia experimentar segons les més variades inclinacions dels membres. Es tractava d'una posada en comú. Potser, si es podia detectar alguna inclinació inicialment preferent, seria cap a l'àmbit de la història local per la presència de S. Rovira, però les actuacions posteriors no van ésser exclusivament de caire històric, com veurem.

A la sessió de la Junta Directiva de l'Arqueològica, del 9 d'abril, V. Simó prenia possessió del càrrec de Vocal-representant¹⁹. Quan per raons de treball o altres no assistia a les sessions de Junta, el Vocal S. Rovira informava sobre les tasques del Grup *en ausencia del Vocal representante*²⁰, com es pot llegir a els actes de l'Arqueològica.

COM S'ORGANITZA

Després del 2 d'abril, reconegut el Grup per l'Assemblea general de l'Arqueològica, i amb Víctor Simó com a Vocal-representant a la Junta Directiva de Tarragona, el primer que es va fer fou organitzar-se i donar-se a conèixer; donar a conèixer el Grup.

19. Ibid., fol. 77v.

20. Simó anà a les sessions del 14 d'abril, 7 de maig i 1 de setembre del 1975. Excusà l'assistència a la del 2 de juny del 1975. A la sessió d'Assemblea general extraordinària del 9 de març del 1976 intervé *en nombre propio y como representante del grupo de Altafulla* (RSAT, *Libro de Actas*, fol. 35). Rovira informa en nom del Grup d'Altafulla i per absència de Simó a les sessions de Junta del 7 de juliol (fol. 92), 4 d'agost del 1975 (fol. 96) i a les del 2 de febrer (fol. 26v.) i 14 de juny del 1976 (fol. 93v.). En altres sessions no es fa constar aquest detall: 1 de setembre i 16 d'octubre del 1975.

Amb aquesta finalitat, el 19 d'abril, després de l'hora del sopar, al domicili de S. Rovira, del carrer Marqués de Tamarit, es trobaren: Busquets, Carnicer, Farreras, Gatell, Martín, Royo, Sánchez, Simó, Virgili i el mateix Rovira. Fonamentalment, en aquesta reunió²¹ es decidí comunicar a l'Ajuntament i altres entitats públiques i privades del poble, l'existència del Grup; també a la població. A l'Administració municipal i entitats, emprant el català; al veïnat, en català i en castellà.

Es procurà distribuir certes funcions bàsiques: així, V. Simó, com a Vocal-representant a la Junta de l'Arqueològica, serà el «cap» del Grup; I. Virgili farà de Secretari d'actes; Carnicer, Farreras i Vives s'ocuparan de la correspondència i economia. A J. Canicer se li encomana especialment la preparació d'un estudi econòmic o pressupost de despeses per aquell any, i a S. Rovira, que esbossi una mena de projecte de Reglament per al funcionament intern. Es decideix també encarregar a l'altafullenc Albert Boronat un petit gravat de la «tartrana» d'«Els Munts» amb la denominació del Grup, per a utilitzar al moment oportú com a logotip del Grup. I es pren la decisió de reunir-se els darrers dissabtes de mes. Per tal d'evitar molèsties a particulars, s'acorda demanar a l'Ajuntament la sala de sessions per a reunir-se, mentre no es disposi d'un «local social».

Aquella nit es parlà de possibles actuacions a dur a terme; unes, més viables a curt termini; altres, a llarg termini: celebrar la Diada del Llibre, crear una biblioteca, la recerca de material etnològic, fer un cicle de conferències «per a donar caliu» —llegim ara—, etc. S'arribà a la conclusió que el més imminent era convidar P.-M. Berges, director del Museu Arqueològic de Tarragona i de les excavacions d'«Els Munts», a donar una xerrada sobre aquestes excavacions. Era el més factible i operatiu que, d'inici, es podia fer: que el tècnic expliqués al poble la tasca que es realitzava al jaciment arqueològic, i digués quelcom sobre els projectes. A més, per la seva condició de director del Museu Arqueològic de Tarragona, Berges era Vocal nat de l'Arqueològica²². Una raó més per a convidar-lo.

Amb aquesta nova reunió a casa de S. Rovira començava, doncs, la trajectòria del Grup, d'una manera més o menys «institucionalitzada».

21. AGRA, Caixa A, Actas.

22. Segons l'art. 13 del Estatuts de l'Arqueològica.

Amb data 22 d'abril es lliura una lletra a l'Alcalde, sr. Joan Pijoan i Ballesté, per la qual se li feia saber, la primera reunió del Grup. És una lletra que signa J. Carnicer, en la qual se li diu que el Grup

«té com a finalitat desenvolupar-se dins l'àmbit cultural, artístic, social i de protecció del patrimoni artístic de la Vila, així com fomentar la conservació d'aquells estris de treball que es perden amb el pas del temps, degut a la mecanització progressiva dels treballs que abans eren sols manuals, així, com, en principi, donar a conèixer a nivell provincial i regional totes aquelles coses dignes d'Altafulla que desconeixem i són tanmateix interessants, això sempre i quan ens sigui possible (...) volem estar en tot moment en contacte amb totes les entitats i gent de la vila (...) Contem, això si, que ens uneixin estrets lligams amb l'Ajuntament (...)»²³

tot fent altres consideracions, i acaba sol·licitant la sala de sessions de l'Ajuntament per a celebrar-hi les reunions.

També s'adreçaren lletres a quasi quinze entitats, com s'havia decidit.

Des de l'Ajuntament van citar J. Carnicer per a demanar-li un aclariment. A conseqüència de la conversa amb l'Alcalde —i una vegada s'estudià la qüestió plantejada a la reunió del 3 de maig—, amb data 15 de maig se li lliurà una nova lletra²⁴, aquesta vegada signada per Victor Simó, acompanyada de fotocòpies dels Estatuts de l'Arqueològica Tarraconense, d'una certificació del Secretari de la Reial Societat a fi d'acreditar el nomenament de Simó com a Vocal-representant al si de la Junta Directiva, i sobre la formació del Grup, com també referent a la notificació personal del nomenament que se li havia tramès.

En estudiar la documentació, sembla que la qüestió que l'Alcaldia havia plantejat era sobre la necessitat d'obtenir permís (governatiu, s'entén) per a reunir-se. A la fi, l'Ajuntament acordà per unanimitat, en sessió del 16 de maig, *acceder a lo solicitado*, és a dir, autoritzar

23. AGRA, Caixa A, correspondència, còpia.

24. *Ibid.*, còpia de la lletra i fotocòpies de certificació i notificació personal de nomenament del 10 d'abril. En la lletra a l'Alcalde insisteix en la petició de la sala de sessions: «(...) m'acomio no sense abans tornar a incidir sobre el penúltim paràgraf de la nostra primera lletra, en el qual paràgraf li dèiem que així com l'Ajuntament té sempre les portes obertes a totes les Entitats que procuren el bé i el progrés de la Vila, d'una o altra manera, nosaltres esperem no ésser menys i veure'ns també complaguts —de no ocasionar molèsties— deixant-nos la Sala de Sessions per fer les nostres reunions a les 22 hores del darrer dissabte de cada mes».

la celebració de les reunions al saló de sessions, *sin perjuicio de que se deban cumplir las disposiciones vigentes sobre reuniones, obteniendo en caso necesario la pertinente autorización gubernativa*²⁵.

Possiblement, a l'Ajuntament volien saber què portaven entre mans aquella gent que en pocs dies havien format un nou col·lectiu al poble i qui els recolzava. Recordem que el 1975 era l'any de la mort de l'anterior Cap d'Estat: en aquella època, qualsevol moviment podia originar suspicàcies, i s'emprava encara el mot *clandestinitat* amb una càrrega d'específic significat. Darrera una qüestió cultural, podia haver-hi un il·lícit propòsit polític...

Però havent-se provat per la documentació aportada que allò estava vinculat a l'Arqueològica Tarraconense, accediren els regidors a la petició, encara que en adoptar l'acord, es curaren en salut recordant allò de l'autorització governativa.

La qüestió que podia plantejar-se, doncs, afectaria la policia administrativa sobre el dret de reunió, quant a la qüestió de les llibertats públiques.

Cas que el Grup hagués tingut un local, tractant-se d'una *agrupación de socios* de l'Arqueològica, s'hauria pogut considerar com un dels locals socials que, segons l'article 2 dels Estatuts de l'Arqueològica²⁶, aquesta podia tenir *para el mejor cumplimiento de sus fines*, al marge del domicili legal de Tarragona-ciutat. Com que l'àmbit territorial de l'Arqueològica era provincial («*Tarragona y su provincia*»²⁷, diu l'art. 1er.) no hi havia cap mena d'impediment per a poder tenir *locales sociales* a qualsevol lloc de la província *para el mejor cumplimiento de sus fines*. Dins d'aquest local, els membres del Grup de Recerques, ço és, uns socis de l'Arqueològica, podrien haver-se reunit sempre sense necessitat de cap mena d'autorització governativa, mentre no fessin reunions obertes a tothom, és a dir, a no socis²⁸.

25. AGRA, Caixa A, notificació original de data 5 de juny, reg. sortida Ajuntament núm. 206, signada per la secretària accidental M. Rosa Masats. L'acord notificat diu literalment: «*Visto el escrito del "GRUP DE RECERQUES D'ALTAFULLA de la REIAL SOCIETAT ARQUEOLOGICA DE TARRAGONA", en solitud de que se les autorice a celebrar sus reuniones en el Salón de Sesiones del Ayuntamiento, para los fines propios de dicha Sociedad, la cual se ha comprobado está legalmente constituida, la Corporación acuerda por unanimidad acceder a lo solicitado, sin perjuicio de que deban cumplir las disposiciones vigentes sobre reuniones, obteniendo en caso necesario la pertinente autorización gubernativa*».

26. «*Bol. Arq.*», 129-132 (1975), 145.

27. *Ibid.*

28. En l'art. 7, 2 de la *Ley de Asociaciones* del 24 de desembre del 1964 només s'estableix la comunicació prèvia —cosa diferent de l'autorització governativa— amb 72 hores d'antelació al Governador civil per a celebrar *sesiones generales* (=assemblees generals de socis).

Ara bé, el Grup no tenia local, i per això demanava poder reunir-se a la sala de l'Ajuntament, és a dir, fora del domicili legal de l'Arqueològica de Tarragona i fora d'un d'aquells possibles *locales sociales*, per la qual cosa podia donar-se el cas que les reunions fossin *reuniones públicas* i aleshores s'hauria caigut dins l'àmbit d'aplicació de la *Ley de Reuniones* de 15 de juny del 1880 vigent encara el 1975. Però per a la llei citada, només era *reunión pública* la que comportés la presència de més de vint persones i se celebrés en edifici on no tinguessin el domicili habitual els convocants²⁹. Quan l'Ajuntament d'Altafulla, doncs, concedeix permís per a utilitzar el saló de sessions, el condiciona, en cas necessari, a la *pertinente autorización gubernativa* perquè no sap si aquelles reunions seran o no seran de més de vint persones.

Per la senzilla raó que aquelles reunions —ho recordem bé— mai no sobrepassaven les vint persones, ningú no demanà autorització governativa per a cap reunió. A més a més, per allunyar qualsevol malentès, s'optà per a convidar a aquelles reunions el Secretari de l'Arqueològica, el qual hi acudí alguna vegada i aquesta és la causa que el seu nom figuri de tant en tant als esborranys³⁰.

Mentre, es perfila l'activitat. A la reunió del 3 de maig³¹ es discuteix sobre possibles àrees de treball, que, en principi, podrien ésser:

- 1) Documentació, publicacions, biblioteca.
- 2) Museu etnològic.
- 3) Arqueològica.
- 4) Relacions públiques i activitats.

I a la reunió del 31 de maig³² es confereixen les àrees als socis. Així, es decideix que S. Rovira i I. Virgili s'encarreguin de documentació i història; S. Gatell, d'etnologia; V. Simó i J. Vives, d'arqueologia;

29. Per a la policia administrativa sobre el dret de reunió en relació al d'associació d'aquells temps, vid. LÓPEZ-MALLO Y NIETO, F., *La ordenación legal de las asociaciones* (Bayer Hnos. y Cia., Barcelona, 1974), 27-31.

30. Aprofitant l'avinentesa per a fer observacions entorn a la relació Arqueològica-Grup, no sempre ben enteses per mentalitats no acostumades a la *positivitat* de la norma...

31. AGRA, Caixa A, actas.

Simó informà la Directiva de l'Arqueològica, el 7 de maig, *en el sentido de que se está organizando y programando la tarea a desarrollar en los próximos meses* (RSAT, Libro de Actas, f. 87-87v.).

32. AGRA, Caixa A, actas.

J. Carnicer d'activitats diverses i relacions públiques. Més que atribuir responsabilitats concretes, que no n'hi havia encara, es tractava d'aprofitar la gent segons les seves inclinacions, o almenys, els seus desitjos.

J. Carnicer havia estudiat el finançament del Grup i fixà una mena d'avanç de pressupost pel temps que restava de l'any: 800 ptes. Així ho determinà a la reunió del 3 de maig, però a la reunió de 31 del mateix mes, es decidí una aportació inicial de cadascú, de 100 ptes. i es deixava per a l'any proper la possibilitat de demanar subvencions a l'Administració.

Quant al segell o logotip, a la reunió del 3 de maig es presentà un avant-projecte fet per A. Boronat i se n'encomanà a E. Navarro la realització.

L'existència del Grup anava essent coneguda pel poble, gràcies a l'interès d'alguns per captar nova gent. La premsa n'havia proporcionat informació ³³.

Així, a la sessió de Junta Directiva de l'Arqueològica, celebrada el 7 de maig ³⁴, s'aprovaren les sollicituds d'ingrés, com a socis numeraris, de Josep Antoni Dilme Rimbau, a proposta de Jordi Busquets, i de J. Ramon Inglada Gimeno, a proposta de V. Simó. Inglada s'assabentà de l'existència del Grup per la premsa de Barcelona, i adreçà una lletra a Altafulla en la qual manifestava el seu desig de col·laboració. J. Carnicer li contestà, tot explicant-li com funcionava i li deia que calia fer-se soci de l'Arqueològica ³⁵.

I a la sessió de 2 de juny ³⁶, de l'Arqueològica, s'aprovà l'ingrés d'Amadeu Maymó Villemur, Josep Martínez Goitia i Tomàs Torrents Domènech, a proposta del Grup.

Eren «noves» adquisicions; tots ells veïns de Barcelona i residents de cap de setmana a Altafulla. Era gent ben integrada al poble. L'Arqueològica, al moment d'admetre'ls com a socis, els adscrivia al Grup d'Altafulla ³⁷.

33. Vid., «Diario Español», de Tarragona (30 de març), «El Correo Catalán» de Barcelona, i «Diario de Barcelona» (ambdós del 9 d'abril).

34. RSAT, *Libro de Actas*, fol. 84v.

35. AGRA, Caixa A, correspondència. I li remet un full de sollicitud d'ingrés a l'Arqueològica.

36. RSAT, *Libro de Actas*, f. 90.

37. Ibid.: «Se aprueba el ingreso de los nuevos socios, adscribiendo a los de Barcelona, por razón de su permanencia temporal en Altafulla, al Grupo de esta población». Encara, a la sessió del 5 d'abril del 1976, s'aprovà l'ingrés d'un nou soci, a proposta de Rovira «(...) e integrarlo en el "grup" de Altafulla» (RSAT, *Libro de Actas*, fol. 37v.). Es tractava de Josep Manuel Llorens i Magriña, també de Barcelona, estudiant.

La conferència de Berges

Ja hem dit que a la reunió del 19 d'abril s'havia parlat de convidar P.-M. Berges a fi de donar una xerrada-collqui sobre «Els Munts».

A la reunió del 3 de maig ^{37 bis}, es fixà una data, el 17 del mateix mes, a les 9 del vespre, i es decidí col·locar cartells pel poble per a anunciar-la. L'encarregat d'anar a veure Berges fou S. Rovira. Berges acceptà però canvià la data que, definitivament, fou fixada el dia 24 a la mateixa hora ³⁸.

A Altafulla, el conjunt d'«Els Munts» tenia la seva significació. Sembla que era un jaciment arqueològic important, i la premsa, tot sovint, en donava informació ³⁹. De les ruïnes ja n'havia escrit Ponç d'Icart el s. XVI. Josep M. Boronat Recasens havia publicat a «La Publicitat» ⁴⁰ de Barcelona un petit article que fou contestat pel professor Bosch i Gimpera —que estiuejava a Altafulla— al «Boletín Arqueológico» ⁴¹ de Tarragona, *sense la pretensió de ferne cap estudi seriós, que exigiria un aixecament de plans d'excavació impossible de moment*, donava a conèixer les seves observacions, acompanyades de fotografies.

El 1944, Sánchez Real i Valentines Llobell, docents de l'Institut de Batxillerat de Tarragona, exploraren la zona, i el 1948, durant la realització d'uns treballs agrícoles, van aparèixer un mosaic i altres

^{37 bis}. AGRA, Caixa A, actas.

³⁸. Vid. còpia de *Resum d'activitats del Grup de Recerques d'Altafulla durant l'any 1975*, del 21 de febrer del 1976 (AGRA, Caixa A, correspondència).

³⁹. DE LA FUENTE TORRÓN, D., *Ricos hallazgos arqueológicos en el término de Altafulla. Importante yacimiento en la finca Els Munts*, «La Vanguardia Española», Barcelona, 26 octubre, 1968; BERGES SORIANO, M., *La importancia de las ruinas romanas de «Els Munts»*, ibid., 4 març, 1969; MEZQUIDA, L.-M., *Adquisición de «Els Munts» para su excavación definitiva*, «Diario Español», Tarragona, 19 març, 1971; PETRÓFILO, *Finca de «Els Munts»*, ibid., 14 novembre, 1971; I. VIRGILI, *Los restos romanos de «Els Munts»*, ibid., 1 desembre, 1971; PETRÓFILO, *Expropiación de «Els Munts»*, ibid., 9 gener, 1972; ibid., *Importancia de «Els Munts»*, ibid., 26 febrer, 1972; I. VIRGILI, *Excavaciones de «Els Munts»: 200.000 pts. para la quinta campaña*, ibid., 14 juliol, 1972; ANÒNIM, *Els Munts (Altafulla, Tarragona), conjunto histórico-artístico*, «Información Arqueológica», 15 (Barcelona, 1974), 85; I. VIRGILI, «Els Munts» será declarado conjunto histórico-artístico, «Diario Español», Tarragona, 19 juliol, 1974.

⁴⁰. *Restes romanes a Altafulla*, el 23 de febrer del 1925, reproduït a «Tarragona» de Tarragona el dia següent.

⁴¹. *Les ruïnes romanes d'Altafulla*, «Bol. Arq.», 23 (1925), 1-2. Després es publicaren: SÁNCHEZ REAL, J., *Mosaicos romanos de Senna*, «Bol. Arq.», XLIX-26/28 (1949), 226+lám., *Los mosaicos de Altafulla*, ibid., L-31 (1950), 210-221. MATEU Y LLOPIS, F., *El hallazgo de denarios romanos en Altafulla*, ibid., p. 53-58 i els articles de SÁNCHEZ REAL, J., a «Diario Español» de Tarragona *Los restos de Senna y Pal-furiana-Senna*, els dies 7 i 8 de juny del 1949.

restes; això originà una sèrie d'incidents entre Tarragona i Barcelona que el mateix Sánchez Real ha divulgat⁴². El maig del 1953, el capellà-arqueòleg Serra Vilaró demanarà autorització per a excavar, autorització que li fou atorgada el juliol del mateix any. L'exploració fou realitzada per Sánchez Real i Valetines entre el 2 i el 14 de novembre; després, es recuperaren els mosaics que foren installats al Museu de Tarragona⁴³.

Fou el novembre del 1967⁴⁴ quan Berges Soriano inicià les excavacions metòdiques de les ruïnes, que seguien aquell any 1975. A la *III Asamblea de Instituciones de Cultura de las Diputaciones Provinciales*, que es desenvolupà a Barcelona el 1968, havia presentat una comunicació⁴⁵, i al «Butlletí» de l'Arqueològica havia publicat el conegut *Informe*⁴⁶. Era la persona adient, doncs, per parlar davant els al·tafullencs.

Per instància⁴⁷ datada el 14 de maig —que tingué entrada el 21— V. Simó demanà permís a la *Delegación Provincial del Ministerio de Información y Turismo*, de Tarragona, i «autorització governativa» al Govern civil de la ciutat amb un altre escrit⁴⁸ que entrà el dia 22. El 21, el mateix Simó lliurava una lletra⁴⁹ a l'Alcalde convidant-lo a la xerrada-colloqui —deia— a *fi que la presideixi*. I l'Alcalde hi acudí.

Aquella nit del 24 de maig —plovía—⁵⁰ al local de la Cooperativa, Berges parlà davant un nombrós públic al·tafullenc, tot il·lustrant amb diapositives les seves paraules; fou una dissertació molt pedagògica; explicà les diverses parts del jaciment i l'estat de les excavacions com també els projectes de futur. Creiem recordar que es parlà d'un futur museu monogràfic, on serien traslladats els mosaics i els altres restes des del *Provincial* de Tarragona.

42. C. SÁNCHEZ REAL, J., *Los restos romanos de «Els Munts» Altafulla. Tarragona* (Instituto de Estudios Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Tarragona, 1971), 11-15.

43. *Ibid.*

44. Ho recorda el mateix BERGES a *Nuevo Informe...*, «Est. Alt.», 1 (1977), 27.

45. «Organización de las ruinas y Museo monográfico de "Els Munts" (Altafulla, Tarragona)» in *Actas de la III Asamblea de Instituciones de Cultura de las Diputaciones Provinciales. Barcelona. 1968* (Diputación Provincial, Barcelona, 1970), 309-315.

46. *Informe sobre Els Munts*, «Bol. Arq.», LXIX-LXX (1969-1970), 140-150 + XVI lám. Havia publicat també *Las ruinas de Els Munts* a «Información Arqueológica», 3 (Barcelona, 1970), 81-87.

47. AGRA, Caixa A, correspondència.

48. *Ibid.*

49. *Ibid.*

50. AGRA, Caixa A, correspondència, còpia de *Resum d'activitats (...)* de 22 de gener del 1976.

Temps després, el 1977, el mateix Berges tornaria a publicar sobre el jaciment. Ens referim al seu *Nuevo Informe sobre Els Munts*, aparegut al volum primer dels «Estudis Altafullencs»⁵¹, que es començaren a editar quan ja s'havia constituït el Centre d'Estudis d'Altafulla. Aquest article pot considerar-se com el «producte escrit» d'aquella recordada conferència, primer acte públic del «Grup de Recerques d'Altafulla», i el dedicà a *todos los amigos de Altafulla que de alguna manera han colaborado para que estas ruinas vean de nuevo la luz, y en especial a Francisco García y Víctor Simó que con su trabajo personal, día a día, están revalorizando este rincón de Altafulla, con el que se han identificado plenamente*⁵².

A la reunió del Grup, del 31 de maig, es comentà positivament l'acte celebrat⁵³.

Exposició etnològica

Potser l'èxit del primer acte públic esperonà el Grup. A la mateixa reunió del 31 de maig, es parla de muntar una mostra etnològica d'estris. Recordem que el 19 d'abril ja s'havia tractat de la recerca de materials per a un futur museu. Ara, s'insistirà en aquest museu... S'acorda recollir tot el material possible. A l'ordre del dia de la convocatòria d'aquesta reunió de maig, hi figura una anotació: *Forum lliure la primera quinzena de juliol?*⁵⁴. Es pensà muntar una exposició al local del «Fòrum». La reunió del Grup, del mes de juny, serví exclusivament per perfilar i enllestir aquesta qüestió⁵⁵.

El 20 de juny entrà a la *Delegación Provincial del Ministerio de Información y Turismo* l'escrit⁵⁶, signat per V. Simó i datat el 18, sol·licitant permís per realitzar l'exposició *sin finalidad lucrativa*, i el 27, se'n rebé un altre⁵⁷ al Govern civil, aquesta vegada signat per J. Carnicer, demanant la pertinent «autorització governativa», tot indicant que ja s'havia cursat l'escrit de Turisme. El Governador, el dia 30, *resuelve autorizar la exposición útiles y aperos para la labranza* i així

51. *Nuevo Informe sobre Els Munts*, «Est. Alt.», 1 (1977), 27-47, il. Encara publicarà *Ruinas de «Els Munts»*. Altafulla (Tarragona) a «Noticiario Arqueológico Hispánico», 5 (Madrid, 1977), 37 i s.

52. *Nuevo informe...*, «Est. Alt.», 1 (1977), 27 (nota a peu de pàgina).

53. AGRA, Caixa A, actas.

54. *Ibid.*, correspondència.

55. *Ibid.*, con-esberrany.

56. *Ibid.*, correspondència.

57. *Ibid.*

ho notifica⁵⁸. Aleshores, V. Simó torna a convidar l'Alcalde a l'acte d'inauguració⁵⁹, mitjançant una carta.

Aquella exposició, *patrocinada gentilmente pel Magnífic Ajuntament d'Altafulla*, s'obrí del 3 de juliol fins al 16, en plena època d'estiu. A l'acte d'obertura també foren convidades les entitats i hi hagué un petit pisolabis (olives blanques i negres, avellanes torrades i galetes salades)⁶⁰.

S'aprofità l'avinentesa per fer un comunicat obert al poble; era la materialització d'aquell propòsit establert en diverses reunions, a fi de *donar-nos a conèixer com a Grup*, que es trameté a totes les cases de la localitat.

El text, amb foli ciclostilat, es redactà en català i castellà i explicava la funció i la finalitat del Grup, al mateix temps que s'anunciaven els objectius de l'exposició amb aquests mots:

«(...)

Amb això pretenem, per un costat donar a conèixer aquestes peces que ara comencen a entrar en desús, a qui no les coneix, i per l'altra, fer una crida, un toc d'atenció per a que aquests estris que van desapareixent, no es malmetin, no es llancin com a runa, i com no, anem també amb mires de poder muntar un Museu Etnològic. Ens agradaria que donéssiu un volt per allà dalt al Fòrum per donar un cop d'ull a l'Exposició i per fer petar una estona la xerrada. Qualsevol consulta o col·laboració per la nostra part, la rebrem amb molt de grat. Estem oberts a tot i a tots. Esperem la vostra amable visita i col·laboració, la vostra ajuda»⁶¹.

En principi, els materials exposats eren propietat de membres del Grup, però en anar a visitar l'exposició, hi hagué gent *que s'ofereix a deixar-ne d'altres [peces] seves per a que les colloquem allí de manera igualment anònima*⁶². Aquí volem recordar els altafullencs que amb la seva col·laboració feren possible aquella mostra. Els seus noms són:⁶³

58. *Ibid.*, notificació del Govern civil de Tarragona, ref. 9875.

59. AGRA, Caixa A, correspondència, còpia.

60. *Ibid.*, vid. 1^a *Exposició etnològica celebrada al Fòrum d'Altafulla patrocinada pel Magnífic Ajuntament local (...)*, *Capítol de despeses*, signat per J. Carnicer, 22 juliol, 1975, on es consignen detalladament els conceptes de les despeses.

61. AGRA, Carpeta B, circular «oberta».

62. AGRA, Caixa A, correspondència, *Resum d'activitats...*

63. AGRA, Carpeta B, manuscrit [de J. Carnicer].

Joan Vives
Salvador Gatell
Victor Simó
Pepita Farreras
Joan Pijoan
Baltasar Pijoan
Dora Solé
Eduard Recasens

La mostra constava d'un centenar llarg de peces, agrupades de la següent manera: eines del camp, estris de segar i batre, una col·lecció de pesas i mesures, eines de fuster i boter, peces de sinia i terrissa, i vuit reproduccions molt ampliades de fotos de l'Altafulla dels anys vint⁶⁴. Un manuscrit de J. Carnicer⁶⁵, el qual havia preparat els rètols, ens permet donar una relació detallada d'aquest material:

Pesos. — Romanes, balança (canastró), col·lecció de pesos (2 arroves, 1 arrova, $\frac{1}{2}$ arrova, $\frac{1}{2}$ quartera, 3 quartans, $\frac{1}{2}$ quartà, $\frac{1}{4}$ de quartà, 1 mesuró, cavall i romana).

Estris de segar. — Falç, volant, trisseta, sabates, esclopets.

Eines de batre. — Trill, la curra, la pala, rampí, la forca, tirà purgador.

Altres. — Les bregues, cànem-cordes de cànem, rascles de cobrir, fanga, retlla, fessos, cercapons.

Terrissa. — Càntirs d'oli, tupins, gerretes, l'orinal de copa, porró (gerro), gerro de sant Antoni, plats (boiolets).

Sinia. — Catúfols amb cinquena i trisses, guarniments d'animals, ulleres.

Boter. — Ciment, calafat, refileadors, ribot, aixà, martell.

Fuster. — Serres, caragol, senatxo, senalló, torçador.

Llum. — Fanals, llums de gantxo, caragols.

Bales de ferro i pedra.

L'exposició fou visitada per unes mil-cinc centes persones, segons la Memòria. Es col·locaren uns plecets de paper a fi que signessin els visitants. Molts ho van fer; alguns estamparen junt a la signatura uns

64. AGRA, Caixa A, correspondència, *Resum d'activitats...*

65. AGRA, Carpeta B.

comentaris (n'hi ha per a tots els gustos), amb bolígraf, ploma, retolador: avui, ens resten els plecs amb tota mena de colors. Hi ha escrits en català, castellà i altres llengües, cosa que prova l'assistència d'estrangers i turistes. Potser ara, aquest plec⁶⁶, servat des de gairebé tretze anys, és el més escaient testimoni documental d'aquella mostra que volia ésser l'inici d'un museu, i que no reixí.

Mentre restava oberta, fou remesa una carta⁶⁷ a la seu de l'Arqueològica Tarraconense, de part del *Centro de Iniciativas y Turismo* d'Altafulla, signada pel seu President, sr. Salvador Sellarés, acusant recepció de la invitació i *felicitar efusivamente* per la *Primera Exposició Etnològica que están realizando actualmente en el Forum*.

L'organització d'aquesta mostra produí unes despeses de 1.784 ptes. que foren sufragades totalment per l'Ajuntament⁶⁸.

Caïd Ismail: un llibre

A la reunió del 31 de maig⁶⁹, J. Carnicer havia demanat de commemorar el 150 aniversari del naixement del «Caïd Ismail», que s'esqueia el 1976, amb algun tipus d'actes, proposta que fou acceptada. Rovira n'informà l'Arqueològica, a la sessió de la Junta Directiva del 4 d'agost⁷⁰, tot manifestant ja el propòsit d'editar un llibret; posteriorment, en diverses sessions de Junta⁷¹ reiterà aqueix propòsit.

Joaquim Gatell i Folch, «Caïd Ismail», nasqué a Altafulla el 1826. De família benestant, després d'estudiar Dret i fer de redactor del «Diario de Tarragona», perfeccionà el seus coneixements de la llengua àrab a Anglaterra i inicià les seves anades al Marroc, Tunis i Algèria; fou protagonista d'una sèrie d'aventures i exploracions. Publicà treballs sobre la zona, pronuncià conferències i el Govern espanyol li encomenà una missió «non nata» al Rif, ja que morí poc abans d'executar-la, el 1879, a Cadis. El 1968, els artistes altafullencs Joan Vives i Albert Boronat dissenyaren la font-monument que Altafulla li dedicà⁷².

66. *Ibid.*, Carpeta B, plec de cinc fulls.

67. AGRA, Caixa A, correspondència. Rovira informà l'Arqueològica el 7 de juliol sobre aquesta exposició (RSAT, *Libro de Actas*, ff. 92-92v.).

68. AGRA, Lligall C, *Estat de comptes... a 31 gener 1976*; Caixa A, *Primera exposició... capítol de despeses*, del 22 de juliol del 1975.

69. AGRA, Caixa A, actas.

70. RSAT, *Libro de Actas*, f. 96v.

71. A les sessions de junta de l'1 de setembre (RSAT, *Libro de Actas*, fol. 1) i 10 de novembre del 1975 (*Ibid.*, f. 16).

72. Així es recorda a «Diario Español» de Tarragona, 24 febrer, 1976, p. 28.

Aproximació al coneixement
d'en
Joaquim Gatell i Folch
(El «Caid Ismail»)

GRUP DE RECERQUES D'ALTAFULLA
DE LA REIAL SOCIETAT ARQUEOLOGICA TARRACONENSE
1976

L'aniversari constituïa una bona avinentesa, i, en aquest sentit, S. Rovira inicià la preparació d'un treball de divulgació a fi que els altafullencs de l'any 1976 tinguessin coneixement d'aquell avantpassat un xic curiós. Al mateix temps, s'estudià la possibilitat d'illustrar el llibre i es demanà la col·laboració de Joan Antoni Balcells i Gatell, d'Albert Boronat Rimbau i de Josep Buyreu i Mari: són els autors dels dibuixos.

S. Rovira redactà el text entre l'estiu i començament de la tardor d'aquell any. Es demanà pressupost a l'impremta Sugranyes, de Tarragona, que el lliurà abans d'acabar novembre. Sobre una edició de 500 exemplars es calculava un cost de 32.500 ptes., sense comptar els impostos. No podem deixar de transcriure el text del pressupost —que fou acceptat— perquè ens ilustra sobre les característiques de la publicació ⁷³.

Els membres del Grup es comprometien a adquirir un nombre determinat d'exemplars i a vendre'n. Hi havia també la possibilitat que l'Ajuntament se'n quedés una quantitat considerable ⁷⁴. L'Arqueològica no aportaria cap mena d'ajut econòmic perquè no tenia pressupost per finançar altres publicacions, tret del «Butlletí» propi, el qual, a la vegada, depenia del finançament exterior. Però els socis de l'Arqueològica, repartits arreu, també podrien adquirir-ne exemplars, amb la qual cosa el ventall de vendes no restava localitzat únicament a Altafulla i el seu entorn immediat. Es podia constituir, també, un dipòsit a llibreries de Tarragona: calia estudiar-ho.

Tot i que la Junta de l'Arqueològica n'havia estat informada, i en diverses sessions, com hem dit, i estava plenament assabentada del projecte d'edició, sense haber objectat res, a la sessió de desembre es produí un petit incident. La veritat és que ni el text redactat per S. Rovira ni la maqueta no s'havien portat a la Junta, i això molestà algú. El projecte ja no es podia aturar; estava en fase d'execució. Contestant a S. Rovira, la Junta Directiva adoptà un acord, que, naturalment, i donades les circumstàncies, no podia tenir efecte sobre la publicació

73. «500 ej. 44 págs. de texto a una tinta y en tamaño 16,5×24 cm. con cuatro grabados pluma (18×10 cm.) y un grabado directo (8×11 cm.) ambos impresos a una tinta, los plumas dentro del texto y el directo sobre papel estucado dos caras. Papel del texto offset de 80 gm2. Cubierta impresa a una tinta sobre cartulina color. Encuadernación en rústica servida en hilo.» (AGRA, Caixa A, correspondència, Presupuesto Sugrañes y Cia. Editores. Tarragona, 28 de novembre del 1975).

74. Vid. infra, nota 81.

en curs, però que establia «doctrina» per a tothom, començant pels grups de recerques ⁷⁵.

Per a donar a conèixer la figura del Caïd fora d'Altafulla, S. Rovira publicà al periòdic local de Tarragona un breu article ⁷⁶; d'aquesta manera avançava la sortida del llibre, i a la reunió del 27 de desembre ⁷⁷ informà que l'impremta el lliuraria les darreries del proper gener. En- trat l'any nou, encara a la reunió del 31 de gener diu que *sortirà la pro- pera setmana* ⁷⁸ i a la sessió de Junta de l'Arqueològica del 2 de febrer ⁷⁹ ho anuncia de forma imminent. Abans del 13, l'impremta havia lliurat la totalitat de l'edició i en data 13-2-1976 se satisféu el seu import: 33.378 ptes. que el propi Rovira avançà ⁸⁰.

L'Ajuntament adquirí 115 exemplars pels quals satisféu 14.950 pes- setes ⁸¹, i la Parròquia, sembla que també se'n quedà alguns ⁸². Com a resultat de l'anunci de la circular de l'Arqueològica, setze peticions arribaren per aquest conducte ⁸³ i altres tants llibres es remeteren con- tra reembossament. Començava aleshores la tasca de «vendre» exem- plars en la qual col·laborà intensament tota la gent del Grup, i al «Diario Español» de Tarragona es feia publicar una informació, a dues colum- nes, sobre aquella edició i el grup promotor ⁸⁴. El 30 de març ja se li pot retornar a Rovira l'import bestret ⁸⁵, però a les reunions del 27 de

75. «(...) que para publicar cualquier obra impresa o ciclostilada por parte de algún grupo de recerques o grupo d'historiadors, figurando el nombre de nuestra entidad como editora será necesario el previo Acuerdo de Junta sobre su conveniencia u oportu- nidad, la cual Junta deberá recibir información detallada de la obra que tenga que editarse. Podrá la Junta, si así lo dispone, asesorarse de personas especializadas en aquellas materias, a ser posible en tal caso, de miembros de la propia Junta, Consejo de Redacción o socios de la entidad. Ahora bien, la Junta no entrará a discutir sobre la validez de las conclusiones a que lleguen los autores, las cuales son de su exclusiva responsabilidad (RSAT, Libro de Actas, fol. 21, sessió de l'1 de desembre del 1975).

76. Joaquín Gatell i Folch, el *legendario Caïd Ismail*, «Diario Español», Tarrag- ona, 21 de desembre del 1975.

77. AGRA, Caixa A, conv. esborrany.

78. *Ibid.*, actas.

79. RSAT, Libro de Actas, f. 26.

80. AGRA, Lligall C, rebut de Sugranyes a nom de S. Rovira Mateu.

81. A 130 ptes. unitat, preu de venda al públic. AGRA, Lligall C, transferència.

82. AGRA, Caixa A, convocatòries, la del 31 gener 1976.

83. AGRA, Caixa A, correspondència. Hi ha dues relacions, remeses per l'Ar- queològica, de socis interessats per la publicació.

A la circular 2/1975, la RSAT anuncia la publicació i les persones que desitgin algun exemplar ho poden comunicar servint-se de la fulla puntejada, de la mateixa circular. A l'apartat Grups de Recerques de la mateixa circular es deia *Es té la inten- ció d'editar una obra (...)* donant compte de l'aniversari a celebrar pel grup d'Altafulla.

84. Altafulla, *Monografia històrica sobre Gatell i Folch (El Kaid Ismail)*, «Diario Español», Tarragona, 24 febrer 1976.

85. AGRA, Lligall C, transf.

març i 24 d'abril del 1976⁸⁶ es parlava de seguir la venda i la promoció del llibre. Aquest mateix dia —i a la parada del carrer— se'n venien 22 unitats entre els veïns d'Altafulla⁸⁷.

El llibre no és simplement una biografia. S'hi estudia la situació social d'Altafulla l'any 1826, juntament amb els ascendents genealògics del personatge i les seves tasques africanistes⁸⁸.

Servi, entre altres coses, per incrementar la migrada bibliografia de temàtica específicament altafullenca d'aquells anys⁸⁹. Avui és un producte molt buscat per col·leccionistes ja que l'edició s'exhaurí fa temps.

S'acabà el 1975. Aquell pressupost inicial de 800 ptes. no anava desencaminat. Les despeses de l'any es xifraven en 813 ptes.; els ingressos procedents del cobrament de 17 «quotes» sumaven la quantitat de 1.700 ptes. El ròssec donava 887 ptes.⁹⁰, però cal tenir en compte que l'Ajuntament havia subvencionat totalment les despeses produïdes per l'exposició etnològica⁹¹. Aleshores s'observà la necessitat d'obrir un compte corrent i es decidí que l'operació es faria per intermediació de P. Farreras, S. Gatell i J. Vives⁹². Amb l'any nou s'adoptà definitivament el logotip de la tartrana, i s'encomana el dibuix definitiu sobre el model Boronat-Navarro, a A. Maymó⁹³: a la reunió del març donaria compte d'haver enllestit l'encàrrec⁹⁴.

A la sessió de Junta de l'Arqueològica, de gener⁹⁵, el Secretari havia demanat als Vocals-representants dels grups que li remetessin un resum de les activitats de cadascun abans del 31, a fi de preparar la Memòria de l'associació, que s'havia de llegir —i aprovar si s'esqueia— a l'Assemblea general anual; a Altafulla ja s'havia rebut una carta⁹⁶ de Tarragona en aquest sentit.

86. AGRA, Caixa A, convocatòries.

87. AGRA, Caixa A, [comptes de vendes del] 24 d'abril del 1976.

88. GRUP DE RECERQUES D'ALTAFULLA, *Aproximació al coneixement d'en Joaquim Gatell i Folch (El «Caïd Ismail»)*, Reial Societat Arqueològica Tarraconense, Tarragona, 1976, 45 p. il.+1 lám. f. t.

89. Vid. SOLER ÀLVAREZ, E.-A., *Sobre bibliografia altafullense (1970-1977)*, «Est.-Alt.», 1 (1977), 17-26.

90. AGRA, Lligall C, *Estat de comptes tancat al 23-I-1976*; Caixa A, Actas, la del 31 de gener de 1976.

91. *Estat de comptes...* nota 90.

92. No essent persona jurídica, el Grup no podia realitzar operacions bancàries. El compte corrent s'obrí a la Caixa d'Estalvis Provincial, sucursal d'Altafulla.

93. AGRA, Caixa A, conv. i acta reunió del 31 de gener del 1976.

94. *Ibid.*, conv.-esborrany reunió del 27 de març del 1975.

95. RSAT, *Libro de Actas*, f. 25 (sessió del 7 de gener del 1975).

96. AGRA, Caixa A, correspondència, lletra del secretari de l'Arqueològica de data 12 gener, 1976.

A la reunió del 31 de gener ⁹⁷, J. Carnicer llegí la Memòria d'activitats del Grup durant el 1975, i fou aprovada. Una còpia fou remesa al Secretari de l'Arqueològica Tarraconense, en forma de *Resum d'activitats del Grup de Recerques d'Altafulla durant l'any 1975* ⁹⁸, que fou incorporada a la Memòria de l'Arqueològica i llegida a l'Assemblea general celebrada el 9 de març del 1976 ⁹⁹.

La «carta» del terme

Fou a la reunió del 27 de desembre del 1975 ¹⁰⁰ quan es parlà d'iniciar l'elaboració d'una mena de «carta» del terme municipal, cosa que pressuposava recórrer el territori inventariant tot allò d'interès, ja fos obra de la natura o de l'home. Tomàs Torrents, molt interessat per aquesta qüestió, donà indicacions sobre com confeccionar unes fitxes descriptives amb fotografies, etc. i aixecar uns plànols on localitzar, mitjançant uns signes convinguts, tot allò assenyalat.

També s'estudià la possibilitat de fer les «sortides» pel terme el darrer diumenge del mes. Tot això es continuà estudiant a la reunió del 31 de gener del 1976 ¹⁰¹, en què es decidí que, l'endemà, diumenge 1 de febrer, es realitzaria la primera excursió pel terme, i així es féu.

A un termini mitjà, es tractava d'oferir a l'Ajuntament una informació exhaustiva cara a la modificació i/o revisió del Pla General d'Ordenació amb la finalitat de salvaguardar el patrimoni artístic i arquitectònic. Creiem que Rovira ho sintetitzà bé davant la Junta de l'Arqueològica ¹⁰². Aquella agradable tasca que mai no arribà a enllestir-se

97. AGRA, Caixa A, actas.

98. AGRA, Caixa A, correspondència, còpia de lletra remesa al Secretari de l'Arqueològica de data 11 gener del 1976 i *Resum...* de la mateixa data.

99. «El secretario procede a la lectura de la Memoria de actividades de esta Real Sociedad que incluye también las desarrolladas por los «Grups de Recerques» de Altafulla, Reus, Tarragona y Riudoms.» (RSAT, Libro de Actas, ff. 32-32v.)

Aquesta Memòria, llegida i aprovada per l'Assemblea general, no fou publicada íntegrament. Al «Boletín Arqueológico» 141-144 (1978), 175-176, n'hi ha només un extracte. Quan prepararen aquest volum, el vocal J. R. Cortés Cortés, redactor en cap del «Boletín», manifestà a l'ex-secretari Soler, redactor de la Memòria, que no es publicaria la part dels grups de recerques, i aquest exigí que s'encapçalés com *Extracto*, i que el seu nom no figurés al peu.

100. AGRA, Caixa A, convocatòria-esborrany.

101. *Ibid.*, Acta.

102. «El Sr. Rovira, por ausencia del Sr. Simó, informa sobre las actividades que se desarrollan en Altafulla y que se cifran, por el momento, en el estudio del término municipal a efectos de preparar un informe para hacer llegar en su día al Ayuntamiento en el que se harán consideraciones sobre el patrimonio artístico de la villa cara a la revisión del Plan General de Ordenación Urbana.» (RSAT, Libro de Actas, f. 26v.)

definitivament, en principi interessà entusiàsticament el Grup, i Tomàs Torrents seguia exposant amb èmfasi la seva metodologia a la reunió del 27 de març ¹⁰³ sobre el «treball de laboratori». Entre els papers de l'arxiu hi ha una relació de signes convencionals ¹⁰⁴ a emprar —indubtablement feta per Torrents—, i un retall de premsa: una pàgina de gravat de «La Vanguardia», de Barcelona, on es publica un article de l'arquitecte Bassegoda sobre les barraques de pedra en sec ¹⁰⁵, molt conegudes al terme d'Altafulla, la qual cosa té tota una significació. Aquelles sortides arribaren a programar-se, fins i tot, fora del terme. Pel 28 de març ¹⁰⁶, es pensà anar a Rubials i Vespella, però, a la fi, s'hi anà el 25 d'abril ¹⁰⁷. Encara, el 29 de maig ¹⁰⁸ continuava tenint interès el tema de les sortides... Anys després, tot aquell afany per les qüestions derivades del Patrimoni històric-artístic i arquitectònic, es traduïa en la publicació de treballs d'investigació de professionals forans: cal repassar la col·lecció dels «Estudis Altafullencs» ¹⁰⁹. Els projectats «treballs de camp» del Grup no reeixiren però, almenys, d'altres seguien la iniciativa.

«Aportacions»

A la reunió del 27 de desembre del 1975 ¹¹⁰ es discutia sobre uns fulls de divulgació que contindrien petits treballs sobre història, etnologia, sociologia, estadística, folklore, fauna, flora, etc., a nivell local. Podrien sortir cada dos mesos i se n'encarregarien membres diferents del Grup: no es tractaria de produir una revista, ni molt menys, sinó com una mena de circular o butlletí intern.

El 31 de gener del 1976 ¹¹¹ es tornà a discutir el tema; aprofitant la Memòria del 1975 ¹¹², que havia llegit J. Carnicer, i a fi d'experimentar,

103. AGRA, Caixa A, conv.

104. AGRA, Carpeta B.

105. Es tracta de *Construcciones rústicas. Cómo hacer una barraca de viña*, «La Vanguardia Española», Barcelona, 18 d'abril del 1976.

106. AGRA, Caixa A, conv., reunió 27 març, 1976.

107. *Ibid.*, reunió 24 abril, 1976.

108. *Ibid.*, conv.

109. Treballs com els de BENACH I FIGUERAS, J., *Les barraques de pedra en sec d'Altafulla* (3, 41-49); LIAÑO MARTÍNEZ, E., *Torres medievales en la desembocadura del Gaià* (3, 51-83), ambdós aclarits per VIVES I MILÀ, J., in (4, p. 5), o els de BORONAT RIMBAU, A.-ROVIRA I GÓMEZ, S.-J., *Els habitatges de les classes populars altafullenques (segles XVIII i XIX)* (8, 53-89) i *Els sabitges de les classes benestants altafullenques (segles XVIII i XIX)* (10, 69-92), per exemple.

110. AGRA, Caixa A, conv. esborrany.

111. *Ibid.*, actes.

112. AGRA, Caixa A, correspondència, *Resum...*

es decidí que podria incorporar-se a la primera circular. Es pensà donar-li un nom. I fou escollit «Aportacions». I. Virgili parlà de la qüestió jurídica ¹¹³, i tothom era del parer que «Aportacions» no havia d'ésser cap mena de «publicació periòdica» en el sentit tècnic de l'expressió. El febrer surten dos fulls ciclostilats, amb la Memòria. L'encapçalament deia: «ALTAFULLA, FEBRER DEL 1976 / APORTACIONS / DEL GRUP DE RECERQUES D'ALTAFULLA / N.º 0 / TEMA: ACTIVITATS LOCALS. ASSUMPTE: MEMÒRIA DEL GRUP A L'ANY 1975 / ¹¹⁴.

S'evità consignar que el Grup era de la Reial Societat Arqueològica Tarraconense a fi de no haver de remetre «el producte» a Tarragona, atès que s'havia adoptat aquell acord tan restrictiu...¹¹⁵ Però, dels fulls, S. Rovira n'havia donat compte a la Junta i no se li féu cap observació nova ¹¹⁶.

A la reunió del 27 de març ¹¹⁷, Isidre Virgili presentà el text de la segona, que sortí l'abril. S'encapçalava així: APORTACIONS / DEL GRUP DE RECERQUES D'ALTAFULLA N.º 1 / ABRIL DEL 1976 / «TU POTS ÉSSER DEL GRUP DE RECERQUES» / ¹¹⁸. El contingut donava informació sobre les activitats del Grup i convidava el poble a participar-hi. El fet d'haver assenyalat tres camins diversos d'integració tornà a molestar alguns directius de l'Arqueològica, i el President comentà aquell text —que, a més, havia rebut per correu— en una de les sessions de Junta ¹¹⁹.

Potser amb la sana intenció d'integrar nous altafullencs al Grup, I. Virgili havia presentat massa «pedagògicament» la cosa. Així, parlava del Grup format per: socis de l'Arqueològica, simpatitzants —els quals qualificava com a «socis del grup»— i col·laboradors —els espontanis participants en actes concrets—. Més o menys, definia el Grup com a *estructura orgànica de caràcter obert a la participació de tothom*. Com a publicitat, tota aquesta explicació podia anar molt bé, però una interpretació estricta de continguts i intencions no s'avenia amb allò de la *agrupación de socios* caracteritzada a l'art. 10 dels Estatuts de l'Arqueològica Tarraconense, que de fet representava la cobertura del Grup. Que tots els membres del Grup havien de ser socis de l'Arqueològica era la *conditio si ne qua non*, la «clau de volta» per

113. AGRA, Caixa A, conv.-esborrany.

114. Hi ha exemplars encara a la Carpeta B de l'AGRA.

115. Vid. supra nota 75.

116. RSAT, *Libro de Actas*, f. 26 (sessió del 2 de febrer del 1976).

117. AGRA, Caixa A, conv. esborrany.

118. La capçalera és obra del propi I. Virgili. També se'n conserven exemplars a la carpeta B. Sembla que se'n van repartir pel poble.

119. RSAT, *Libro de Actas*, fol. 39 (sessió de 26 d'abril del 1976).

a no ser considerats «illegals», «clandestins» o associació «de facto», que, d'altra banda, tampoc els amoïnava gaire, donat que tots els membres del Grup altafullenc eren prou coneguts al poble. Amb tot, potser a determinades persones els podia agradar que el Grup tingués problemes d'aquest caire.

Però plantejaments «més o menys pedagògics» com el de Virgili, i d'altres, portarien al cap de pocs mesos a reconsiderar l'existència del col·lectiu com a grup de socis de l'Arqueològica forana, i a plantejar-se efectivament la possibilitat de cercar una nova estructura.

Aquesta «Aportació» fou la darrera. Aquella idea de divulgar fets o coses de la localitat seria realitat en una futura circumstància i dintre un altre context ¹²⁰.

Diada del Llibre

De la celebració de la Festa del Llibre, se n'havia parlat també des dels començaments ¹²¹. F. Blanch novament ho plantejà a la reunió del 27 de març del 1976 ¹²². Però no es realitzà cap acte cultural en el sentit estricte del mot. S'optà per muntar una «parada» la diada del llibre, aquell any, el 24 d'abril, a fi de vendre a la gent del poble com a manera d'acostar-li la cultura «escrita». Es demanà permís a l'Alcaldia, i el mateix dia 24, l'Ajuntament lliurà un escrit signat pel secretari de la Corporació, Castaños, *de orden del Alcalde autoritzant la venta de libros en el dia de la fecha, en el puesto instalado en la vía pública* ¹²³.

L'arxiu serva un estat de comptes ¹²⁴ que ens proporciona informació sobre les tendències dels altafullencs. Es van vendre 22 exemplars del «Caïd», i tingué molta acceptació la segona edició de la *Història dels Castells*, de Morant i Clanxet ¹²⁵; en sortiren 78 unitats.

120. Ens referim a «La Tartrana. Recull de coses nostres», que publicà el Centre d'Estudis d'Altafulla del novembre del 1979 al novembre del 1985 (35 núms.). «Estudis Altafullencs» té un altre aire.

121. Recordem les reunions del 19 d'abril i 31 de maig del 1975.

122. AGRA, Caixa A, conv.-esborrany.

123. AGRA, Caixa A, correspondència.

124. AGRA, Caixa A, [Estat de comptes] del 24 d'abril del 1976-llibres.

125. Publicada aquell mateix any pel Patronat Municipal dels Castells de Tarra-gona amb la col·laboració de l'Ajuntament i Diputació.

També diversos «Patufets»¹²⁶. Ah! i s'aconseguí un benefici net de 785 ptes.¹²⁷

Altres

Cal recordar que també el Grup pensà ja, a la reunió de 27 de desembre del 1975¹²⁸, adherir-se al Congrés de Cultura Catalana, adhesió que s'acordà formalment en la del 29 de maig del 1976¹²⁹.

La «I Trobada de Nanos de Catalunya», celebrada a Altafulla el 7 d'agost del 1976, fou —segons Salvador Sellarés explica al corresponsal Isidre Virgili—¹³⁰ *idea inicial del «Grup de Recerques»*, el qual també participà activament, juntament amb altres entitats de la vila, entre elles el *Centro de Iniciativa y Turismo*, en l'operació dels nous cap-grossos. Un membre del Grup, Salvador Gatell «Vadó», reparà els nanos «vells», i un altre soci, Joan Manuel Llorens, organitzà el grupet dels nens que els portaven.

Altres idees no arribaren a reeixir, per exemple: un concurs de dibuix sobre temes artístics altafullencs¹³¹, o una xerrada del frare Llimona¹³², o una exposició amb materials de Gelabert, pare, de la qual s'havia parlat a les reunions de 24 d'abril i 29 de maig del 1976¹³³ per a muntar durant l'estiu (S. Rovira n'havia ja informat a l'Arqueològica el mes de juny com a realitat certa¹³⁴). No es realitzà per manca d'acord amb la família, segons recorden avui testimonis orals.

Però cal destacar un fet significatiu, un fet de projecció futura: el mateix 24 d'abril del 1976¹³⁵, diada del llibre, S. Rovira insinuava als reunits, tenint en compte l'operació Caïd, la possibilitat d'elaborar

126. Alguns títols venuts: *Antología poética de Antonio Machado*, *Sistemas políticos actuales*, *La España del s. XX*, *El sistema de partidos políticos en Cataluña*, *Orígenes del movimiento obrero*, *La masía catalana*, *Sherlock Holmes*, *Testament a Praga*, *Pantaleón y las visitadoras*, *L'art d'estimar*, *Quan erem capitans*, *La escolástica freudiana*, *Obra Selecta de Tagore*, *Els verbs catalans conjugats*, *Manifestos del surrealismo*, etc. (extrapolació de l'estat de comptes).

127. AGRA, Caixa A, [Estat de comptes del] 24 d'abril del 1976-llibres.

128. AGRA, Caixa A, conv.

129. *Ibid.* (No hem localitzat a l'arxiu, però, còpia de la lletra que, indubtablement, es lliurà).

130. Vid. VIRGILI, I., *Altafulla. I Trobada de nanos de Catalunya. Se celebrará el 7 de agosto con motivo de la VII Semana del Turismo*, «Diario Español», Tarragona, 30 juliol, 1976, p. 23. Hi ha un testimoni gràfic al mateix «Diario Español» del 13 d'agost.

131. AGRA, Caixa A, acta reunió 31 maig, 1975.

132. *Ibid.*, esborrany reunió 24 abril, 1976.

133. *Ibid.*, conv.

134. RSAT, *Libro de Actas*, f. 93v. (sessió de 14 de juny de 1976).

135. AGRA, Caixa A, esborrany.

un llibre sobre un altre altafullenc il·lustre: Antoni de Martí i Franquès, o de confeccionar una guia del poble. Coses que es perfilaven aleshores i que, amb el temps, el futur Centre d'Estudis d'Altafulla farà realitat ¹³⁶.

CLOENDA

Nous horitzons s'obrien al Grup. D'una banda, la diversificació d'iniciatives, la possibilitat d'editar treballs propis; d'altra, els petits malentesos amb l'Arqueològica de Tarragona i un cúmul de circumstàncies originaren la reflexió. Ni que fos un col·lectiu petit —a les reunions del qual no tots acudien— funcionava i estava demostrant capacitat.

Calia, doncs, superar plantejaments inicials, més encara quan el Grup estava considerat com un col·lectiu seriós. Dins la localitat d'Altafulla començava a tenir un pes específic i hi havia arrelat, sense necessitat de sortir-se dels seus objectius. I entre els membres hi havia, naturalment, un sentiment de pertinença a la pròpia comunitat local. Es veia un futur. Es podia dur a terme una tasca, i l'Ajuntament havia subvencionat algunes activitats ¹³⁷, amb la possibilitat que continués col·laborant, amb càrrec a les consignacions pressupostàries de cultura ¹³⁸.

Molts dels membres del Grup, tot ells socis de l'Arqueològica, no veien massa clar el fet d'estar lligats «de iure» amb l'entitat tarragonina. L'única raó d'ésser socis de l'Arqueològica que alguns esgrimien era la de poder ésser membres del Grup, i si aquesta relació havia d'originar entrebancs, raó de més per a desvincular-se'n. Tampoc l'Arqueològica no assignava quantitats per a desenvolupar activitats als llocs on funcionaven les *agrupaciones de socios*. Els socis d'Altafulla havien de satisfer la quota com qualsevol soci de l'Arqueològica i, al mateix temps, la que havien acordat per a contribuir a finançar les activitats pròpies, a part d'aconseguir ajuda externa (recordem la mostra

136. Ens referim a ROVIRA I GÓMEZ, S.-J., *Antoni Martí i Franquès i l'Altafulla del seu temps (1770-1832)*, Centre d'Estudis d'Altafulla, Altafulla, 1982, i *Guia Altafulla i Tamarit*, Centre d'Estudis d'Altafulla, Altafulla, 1987. També, però editat a Tarragona, *Guia d'Altafulla (Tarragonès)*, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV (Els llibres de la Medusa, 2), Tarragona, 1980.

137. Fins i tot el material emprat en la confecció de l'«Aportació 0». (AGRA, Lligall C, transf.)

138. Una conversació amb l'Alcalde donava peu a pensar-ho (AGRA, Caixa A, esborrany-conv. reunió 27 març, 1976).

etnològica, la primera «Aportació», el petit benefici de la Diada del Llibre).

L'Arqueològica de Tarragona, amb els seus mitjans limitats, tampoc no podia prestar el suficient recolzament tècnic ni financer als grups, i s'estava plantejant altres qüestions; començant a preocupar-se per delicats problemes sorgits a Tarragona-ciutat. S'havien renovat part dels càrrecs a l'Assemblea de 1976 i havien accedit persones noves, alienes als grups —professors i estudiants de la Facultat de Tarragona amb uns altres criteris—. En general, també s'estava observant certa desvinculació dels grups, alguns dels quals cercaven el seu propi camí ¹³⁹. Curiosament, després d'haver aconseguit la modificació estatutària que introduí els Vocals-representants a la Directiva, ara s'observava l'inici del davallament. Realment, semblava problemàtic que l'Arqueològica, tan limitada, volgués sortir de l'àmbit ciutadà i abraçar tota l'àrea territorial de la província.

Però l'Arqueològica —Estatuts a la mà— podia veure's responsabilitzada per qualsevol actuació dels grups, els quals eren *agrupaciones de socios* dins aquella associació, i tampoc no podia controlar-los ¹⁴⁰.

Així les coses, no era raonable que el Grup d'Altafulla hagués de dependre de l'exterior per les seves actuacions: *de iure*, hi havia la realitat estatutària, que podia ser avaluada més aviat com una limitació. Les relacions d'Altafulla amb altres grups de recerques eren inexistents; tampoc no es prodigaven a Tarragona les activitats per poder-hi participar tots junts —restaven lluny els temps dels cursets de ceràmica, arqueologia, etc., que professionals, socis o no socis, havien impartit als membres dels grups—. A Altafulla, el sentiment d'identitat estava arrelat a la pròpia realitat altafullenca, a la localitat, no pas a Tarragona. Ja hem dit també que els propòsits inicials no s'encaminaven exclusivament cap el món de l'Arqueologia, com en altres grups. Ara

139. Burguete, Vocal-representant de Valls, feia temps que pretenia la participació d'aquell grup en les activitats del Museu de Valls (Casa Municipal de Cultura). El grup de Riudoms formava part de la Junta promotora del Museu Històric Municipal de Riudoms la qual, l'any 1978, decidí crear el Centre d'Estudis Riudomencs «Arnau de Palomar» (vid. *Guia dels Centres d'estudis de Catalunya*, Departament de Cultura de la Generalitat, Barcelona, 1987, p. 139). [Davallament o recerca del propi camí? ens preguntem *hic et nunc*.]

140. El vocal Cortés Cortés proposà que a la següent modificació d'Estatuts se revisen los artículos referentes a las relaciones de dichos grupos de recerques con la Directiva, ya que algunos no mantienen relación de ningún tipo y la Junta ignora sus actividades (RSAT, *Libro de Actas*, f. 50v.-51, sessió del 4 d'octubre del 1976). Recordem també la qüestió derivada de la pregunta escrita de Rovira.

començava a veure's clarament que el collectiu altafullenc anava desenvolupant una praxi de caire més general ¹⁴¹.

A l'estiu, el Grup no tenia costum de reunir-se. El 7 de juliol d'aquell any, J. Carnicer, buròcrata del Grup, se n'havia anat a fer el servei militar, i els «papers» restaren un xic desatesos. L'octubre, uns quants començaren a plantejar-se i formular novament el futur, i ben aviat s'arribà a la conclusió que calia exercitar el dret d'associació. Crear una associació significava adquirir personalitat jurídica, ço és, poder-se moure amb total llibertat i independència, fer i desfer sense donar comptes i, per consegüent, també responsabilitzar-se plenament. Cap al setembre, S. Rovira i un simpatitzant tarragoní redactaren un projecte d'Estatuts, d'acord amb la *Ley de Asociaciones* del 1964, i el 10 de gener, uns quants membres del Grup —no tots— ¹⁴², reunits ara al domicili de Víctor Simó, del carrer Nou, 4, signaven l'acta constitutiva, tot aprovant els Estatuts i facultant el veí simpatitzant de Tarragona per a iniciar el procediment adient davant l'Administració a fi d'aconseguir la verificació de finalitats i inscripció al Registre d'associacions. Naixia una nova associació a Altafulla: el *Centre d'Estudis d'Altafulla*. Però això és una altra història.

Cap dels membres fundacionals no pensà a donar-se de baixa com a soci de l'Arqueològica, i mentre hi hagués quinze socis el Grup podia continuar amb el seu Vocal-representant a la Junta Directiva ¹⁴³, el qual, certament, com hem vist, no acostumava a anar a les sessions ¹⁴⁴.

El Grup havia començat a perdre *funcionalitat* i ja no es reunia com a *agrupación de socios* de l'Arqueològica. De fet, morí per inactivitat i la gent anava pensant i preparant els projectes i activitats del Centre, esperant poder retrobar-se formalment quan el Govern civil de

141. Però que hom no digui que les activitats d'Altafulla eren alienes a la finalitat de l'Arqueològica... El grup de Tarragona havia collaborat o collaborava encara en el projecte d'un Museu etnogràfic [cf. *Memoria del ejercicio de 1972-1973*, «Bol. Arq.», 129-132 (1975), 125] i realitzava sortides a fi d'adquirir ceràmica.

142. Signaren l'acta constitutiva Joan Vives, Josepa Farreras, Salvador-J. Rovira, Salvador Gatell, Joan Carnicer, Isidre Virgili, Víctor Simó, Oscar-J. Patricio, Francesc Blanch (pare), Francesc Blanch (fill) «Fontxo», i Magda Blanch. Onze persones, de les quals una (Magda Blanch) no havia tingut relació amb el Grup. (Arxiu propi.)

143. Quan es produeix la primera renovació de vocals-representants no s'hi inclou el Vocal-representant d'Altafulla (RSAT, *Libro de Actas*, f. 61v., sessió de 7 de febrer del 1977), que «teòricament» havia de seguir fins al 1978.

144. Però havia acudit a la sessió de l'Assemblea general de socis ordinària i extraordinària de l'any 1976 i havia fet una manifestació —tot demanant que constés en acta— en nom propi i del Grup d'Altafulla (RSAT, *Libro de actas*, f. 35). A l'Assemblea general del 1977 ja no es llegirà la memòria d'Altafulla, que no fou remesa (RSAT, *Libro de actas*, f. 60v.).

Tarragona notifiqués la resolució de verificació dels Estatuts i la inscripció al Registre d'associacions ¹⁴⁵.

Avui per avui podem avaluar positivament aquella experiència de poc més d'un any de vida. I, com a cloenda d'aquesta exposició, establirem:

1) L'existència d'uns altafullencs, veïns i residents de cap de setmana, arrelats, amb certa experiència, que formaren el Grup. Alguns d'ells pertanyien activament a d'altres entitats del poble.

2) Un coordinador: S. Rovira, professional de la docència i la investigació que, coneixedor de la història del poble, orientà la iniciació del Grup.

3) La RSAT emparà estatutàriament la formació del Grup i li atorgà un ampli marge de llibertat, com als altres grups, però evità assumir responsabilitats per actes no controlats.

4) L'Ajuntament d'Altafulla, del qual un membre del Grup era regidor, superats certs recels inicials, brindà col·laboració i recolzament econòmic.

5) L'existència del Grup fou coneguda també fora del propi àmbit altafullenc; això demostra la seva operativitat ¹⁴⁶.

6) Més que pel balanç de l'activitat desenvolupada hem de judicar el Grup per la seva tasca de concienciació i d'inici d'actuacions, propostes i programes, que començaren a esclatar i donar fruit temps després, una vegada constituït el Centre d'Estudis d'Altafulla.

El Grup, doncs, fou l'escola on es prepararen aquelles persones, les quals considerem com la primera fornada del Centre d'Estudis.

ELISEU-A. SOLER I ÀLVAREZ

145. Porta data de 17 d'agost de 1977.

146. Així, el Centre *Excursionista de Catalunya*, de Barcelona, demanà la col·laboració del Grup per organitzar una expedició a Altafulla.

Les fotocòpies d'un article de revista publicat el segle XIX s'obtingueren d'un veí de Vilanova i la Geltrú (Vid. VIRGILI, I., *Otra aportación del «Grup de Recerques»*, «Diario Español», Tarragona, 21 novembre, 1976).